

школах відкривалися факультети і курси підвищення кваліфікації керівних кадрів. В 1973 році була створена Академія МВС СРСР [1, с. 278–279].

У Києві з 1960 року працювала Вища школа МВС УРСР (з 1962 року – Вища школа МОГП УРСР, а з 1966 р. – Київська вища школа МОГП СРСР). Крім стаціонарного відділення вона мала й велике заочне. Юристів середньої кваліфікації для органів міліції УРСР готували Донецька, Івано-Франківська, Львівська та Одеська середні спеціальні школи міліції [5].

Професійна підготовка працівників міліції в навчальних закладах поступово почала приносити позитивні результати. Збільшилася кількість осіб, здатних кваліфіковано вирішувати завдання по боротьбі зі злочинністю та попередженню правопорушень, зменшилися нарікання з боку населення на роботу міліції, підвищився престиж професії.

Список бібліографічних посилань

1. Мулукаев Р. С., Малыгин А. Я., Епифанов А. Е. История отечественных органов внутренних дел : учебник для вузов. М. : NOTA BENE, 2005. 336 с.

2. Мартыненко О. А., Самогичев В. А. Преступления сотрудников органов внутренних дел Украины : монография. Харьков : Права людини, 2013. 286 с.

3. О мерах по усилению борьбы с преступностью : постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 23.07.1966 № 571. URL: <http://lawru.info/dok/1966/07/23/n1190658.htm> (дата звернення: 31.10.2017).

4. О серьезных недостатках в деятельности милиции и мерах по дальнейшему ее укреплению : постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 19.11.1968 № 902-316. URL: <http://lawru.info/dok/1968/11/19/n1189988.htm> (дата звернення: 31.10.2017).

5. Михайленко П., Довбня В. Міліція України у складі Міністерства охорони громадського порядку УРСР (1962–1968 рр.). URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/47407> (дата звернення: 01.11.2017).

Одержано 02.11.2017

УДК 82.091

Микола Миколайович САППА,

*доктор соціологічних та кандидат фізико-математичних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>*

ПЕРШИЙ ДЕТЕКТИВНИЙ ТВІР З УЧАСТЮ ПОЛІЦІЇ БУВ СТВОРЕНИЙ НА ХАРКІВЩИНІ

Боротьба розуму і справедливості проти сил зла і насилля є головною темою детективної літератури. При цьому, як зазначається в монографії О. М. Бандурки та А. С. Бандурки [1, с. 219–222], «обов'язкова якість детектива як жанру – кінцеве торжество добра. Яким би не був винахідливим і підступним злочинець – фінал невідворотний. Порок буде покараний». З часом у цьому літературному напрямку відокремився особливий жанр – «поліцейський роман» (англ. – police novel), як жанр літературного твору, що лежить на стику детектива і виробничого роману і у якому головними героями є поліцейські, які ведуть боротьбу із злочинністю. Зазначимо, що справжній художній детектив завжди несе в собі глибокий соціальний зміст, що розкриває коріння і причини правопорушень, застерігає читачів від протиправної поведінки. Безумовно, що така література має значний вплив на молодь – на формування її правових знань та правової свідомості, на її поведінку, на позитивне ставлення молоді до поліції. В помітному числі випадків читання пригодницької літератури, де діють розумні і сміливі поліцейські, впливає й на вибір молоддю людиною її професійного шляху – вступу до навчальних закладів з підготовки правоохоронців.

На жаль, в історичному огляді детективної літератури, що був зроблений у книзі [1], не розглянуті її українські витоки. Взагалі, в українській літературі зародження та утвердження детективного жанру пов'язують з ім'ям В. Винниченка, який, як стверджують у роботі [2, с. 36], вперше випробував цю прозову форму в повісті «На той бік» (1919), і використовував пізніше в романах «Сонячна машина» (1921–1924) та «Поклади золота» (1926–1927).

Однак перший детективний твір, в якому діють поліцейські, був написаний помітно раніше – в селі Основа поблизу Харкова Григорієм Федоровичем Квіткою-Основ'яненком, громадським діячем і письменником. Літературознавці називають його «батьком української прози» і відзначають, що його різнопланова літературна творчість справила значний вплив на подальший розвиток української літератури. Детективний твір письменника – п'єса «Ясновидящая» [3], на думку дослідника С. Д. Зубкова, була створена Квіткою-Основ'яненком наприкінці 20-х років XIX ст. [4, с. 60]. В той час надрукувати п'єсу йому не вдалося, а у 1840 р. її друк в журналі «Пантеон русского и всех европейских театров» був заборонений цензурою. Тому на матеріалі п'єси «Ясновидящая» Г. Ф. Квітка-Основ'яненко написав повість «Маргарита Прокофьевна» (див. [5]), що й була надрукована у російському «учено-літературному журналі» «Москвитянин» у 1841 р. До речі, на основі цього твору у 1978 р. на Держтелерадіо СРСР був створений радіоспектакль «Дело о перстне в четыре карата», в якому грали видатні актори того часу Ролан Биков, Валентин Гафт та інші.

Щодо сюжетів п'єси «Ясновидящая» та повісті «Маргарита Прокофьевна», то вони подібні один до одного. Він такий: організована злочинна група (ОЗГ) шахраїв їздить по невеличких містах імперії, в яких вони об'являють одну із змовниць ясновидицю, а ще один з них – «доктор», мовби «вміє» керувати її «магнетичною силою». Але насправді він спрямовує «передбачення ясновидиці» у найбільш корисний для шахраїв бік. Таким чином змовники, втираючись у довіру, виманюють, а іноді крадуть, коштовності, цінні речі і гроші у тамошніх мешканців, користуючись їх легковірністю та неосвіченістю. Край цим злочинним діям кладе дільничний пристав (у повісті «Маргарита Прокофьевна» автор називає його «офіцер поліції»). Він, спираючись на заяву однієї з потерпілих, оперативно здійснює слідство, робить обшуки, арештовує членів ОЗГ і повертає гроші і речі потерпілим.

Тут буде доречним нагадати, що і сам Г. Ф. Квітка-Основ'яненко не стояв осторонь правоохоронної діяльності. Він три каденції у 1832–1840 роках обирався на службу судією Харківського совісного суду. Ці суди розглядали земельно-майнові суперечки, сімейні сварки, злочини малолітніх та душевнохворих, образу батьків дітьми. До компетенції совісного суду закон відносив також і справи про знахарів, чаклунство, чари і забобони, які кваліфікувалися законодавством в просвітницькому розумінні цих явищ, називаючи їх проявами «глупости, обмана и невежества» [6, с. 535]. А у 1840 р. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко вже у чині надвірного радника (цивільний класний чин, який відповідав армійському чину підполковника) очолив Харківську палату карного суду. У Палаті розглядалися справи, які надходили з підпорядкованих їй місцевих судів про кримінальні злочини, зокрема про вбивства, зґвалтування, пограбування, побиття та образи, а також розглядалися питання щодо звітності підпорядкованих їй судових установ. Керівником Харківської палати карного суду письменник був до самої смерті у серпні 1843 року. В листуванні із своїми літературними друзями він згадував, що у своїх творах частенько використовував матеріали та спостереження, пов'язані із його діяльністю в суді [7].

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка А. М., Бандурка А. С. Преступность и творчество. Харьков : Золотая миля, 2011. 433 с.
2. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі XX століття. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. 2013. № 28 (277). С. 35–39.
3. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Ясновидящая. *Зібрання творів у семи томах*. Київ : Наук. думка, 1979. Т. 1. С. 302–380.
4. Зубков С. Д. Г. Ф. Квітка і С. Т. Аксаков. *Радянське літературознавство*. 1972. № 1. С. 60–69.
5. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маргарита Прокофьевна. *Твори в шести томах*. Т. 1. Київ, 1956. С. 457–546.
6. Шандра В. Совісний суд в Україні кінця XVIII – першої половини XIX століття: структура, судові практики та архівні фонди. *Український археографічний щорічник*. 2009. Вип. 13/14. С. 532–554.
7. Кириєнко О. Генії і таланти: Букет Квітки. *Український юрист*. 2017. № 9. URL: <http://www.jurist.ua/?article/1385> (дата звернення: 15.10.2017).

Одержано 07.11.2017